

Андрій Нікітін

*старший викладач кафедри рисунка,
здобувач кафедри ТІМ НАОМА*

Науковий керівник кандидат мистецтвознавства Н. Ю. Белічко

Науково-методична праця професора Олександра Кривоноса у контексті розвитку кафедри рисунка 1970–1980 рр.

Анотація. У статті висвітлено науково-методичну працю професора кафедри рисунка О. А. Кривоноса, проаналізовано його педагогічні методи та внесок у розвиток українського мистецтва другої половини ХХ – поч. ХХІ ст.

Ключові слова: кафедра рисунка, педагогіка, рисунок, методика.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку цивілізації мистецтво не може бути визначено вичерпним формулюванням. У сьогодишньому мистецтві відсутні естетичні та технічні обмеження в художньому вираженні. З'явилися такі нові прийоми, як інсталяція, перформанс, хепенінг. Значно ускладнюється й класифікація мистецтва за жанрами і стилями, деякі критики та історики мистецтва вважають, що сучасне мистецтво характерне тим, що жодної категорії в ньому не існує [1].

Розуміння сучасних етапів розвитку українського мистецтва, зокрема, його педагогічних, виховних та естетичних напрямків неможливе без вивчення історії становлення НАОМА – провідного вищого навчального закладу в галузі образотворчого мистецтва в Україні та одного з її фундаментальних підрозділів – кафедри рисунка. Значний період становлення і розвитку кафедри був і є пов'язаний з викладацькою і творчою діяльністю професора Олександра Артемовича Кривоноса.

Актуальність дослідження. О. Кривонос – заслужений діяч мистецтв, чий творчий доробок відомий широкому загалові, а науково-методична робота посідає чільне місце в діяльності кафедри рисунка. Проте значення його викладацької праці та педагогічних методів ще й досі не висвітлені належним чином, що є необхідним для досконалішого вивчення й розуміння доробку художника.

Зв'язок авторського доробку з важливими науковими та практичними завданнями. Матеріали дослідження відповідають тематиці наукової роботи кафедри рисунка НАОМА.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Бібліографічні відомості про професора О. Кривоноса містяться у довідниках [3; 5], а його творчі та педагогічні методи є не дослідженими на сьогоднішній день.

Новизна наукового дослідження. Аналіз викладацької діяльності та педагогічних методів О. Кривоноса є важливим для розуміння історії формування художньої освіти, зокрема викладання рисунка, та відображає основні напрямки й ознаки мистецької освіти другої половини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Заслужений діяч мистецтв Узбецької РСР народився 4 січня 1930 року у с. Бойове, нині м. Ціліноград (Казахстан). У 1957 році закінчив Харківський художній інститут, майстерню батального живопису М. Самокиша.

Для розуміння творчого розвитку та педагогічних методів О. Кривоноса необхідно зазначити вплив учителів-художників на формування його світогляду, як фахівця та естета. Так, на розуміння академічної школи вплинули викладачі О. Кокель і Л. Чернов, котрі, використовуючи реалістичні традиції російського та українського мистецтва, прагнули до створення творів, співзвучних часові. О. Кокель наголошував, що процес пошуку нових творчих засобів має відбуватися через розуміння культурних досягнень минулого [3].

Свій перший великий досвід як викладача, так і адміністратора, О. Кривонос набув, викладаючи основи образотворчого мистецтва з рисунка і живопису студентам художнього факультету Театрального інституту імені О. Островського в місті Ташкент, нині – Узбецький інститут культури. На художньому факультеті при театральному інституті навчалися студенти різних національностей: таджиків, узбеків, туркменів, казахів, киргизів і росіян. До створення художнього факультету вони були зв'язані своїми вузькими національними традиціями, існував мовний бар'єр між групами, їх об'єднувала лише жорстка цехова робота. І ця «цеховщина» спричиняла слідування старим і вузьким національним традиціям, що призводило до натуралістичних принципів у мистецтві, а це, своєю чергою, зв'язувало розвиток мистецтва в широкому розумінні.

Саме О. Кривонос опинився біля витоків заснування художнього факультету в Ташкенті, саме тут розпочалося формування його педагогічних та методологічних принципів і поглядів. Слід зазначити, що в Театральному інституті ім. О. Островського існувала методична база трьох художніх вишів Москви, Ленінграда, Києва, котрі під час війни були евакуйовані до Середньої Азії. При створенні факультету були збережені найкращі розробки методики викладання викладачів вищезгаданих навчальних закладів, традиції студіювання основ образотворчого мистецтва і найкращі напрацювання видатних художників-викладачів.

При театральному інституті існувала фотомайстерня, яка виконувала роботи на замовлення, пов'язані з театральною рекламною продукцією. Така налагоджена технічна сторона в інституті дала можливість зробити відмінні фотографії (контактний друк виконувався безпосередньо з оригіналів або якісних копій, а не зі слайдів). Роботи мали великий видовий формат. У майбутньому О. Кривонос упровадив цей прийом і на кафедрі рисунка НАОМА для створення візуального методичного посібника з рисунка.

За підтримки Міністерства культури та Академії мистецтв СРСР як адміністративного органу колектив новоствореного факультету отримав можливість у групі з 6 осіб побувати в найкращих галереях і музеях Франції, Італії. О. Кривонос, маючи на той час передовий трофейний фотоапарат, створив фотоколекцію з рисунка.

У 1969–1980 рр. проходили виїзні сесії Академії мистецтв СРСР для ознайомлення із Середньою Азією – в Бухарі, Самарканді, Ташкенті. У групі української делегації були провідні українські художники – В. Касіян, В. Вронський, Т. Яблонська. Ця делегація відвідала Ташкентський інститут і ознайомила з методичним кабінетом художнього факультету.

У той період ректором Київського художнього інституту був В. Бородай, який прагнув оновити кадри, й особливо були потрібні фахівці-рисувальники. Зважаючи на педагогічний та адміністративний досвід О. Кривоноса, його було запрошено в 1968 році на посаду викладача кафедри рисунка.

У 1973 році Київський художній інститут очолює О. Лопухов. За підтримки ректора та викладачів, відомих майстрів своєї справи Т. Яблонської, В. Шаталіна, Ю. Асеева, С. Подер'янського, О. Кривоноса, Ю. Бондаренка, А. Чебикіна було прийнято рішення створити кабінет рисунка. Завдяки учням К. Єлеви – О. Лопухову, І. Тихому, Б. Піаніді – була зібрана колекція рисунків К. Єлеви, згодом Ф. Кричевського та інших, котра слугувала як наочне приладдя. Цікавим методичним матеріалом, представленим у кабінеті рисунка, є підбірка висловлювань про мистецтво Д. Кардовського, П. Чистякова, а також архівні документи Дега, Ренуара, Гете та інших.

Згодом було виділено кілька інститутських приміщень: під клас рисунка, для фондів рисунка та кафедри рисунка й анатомії.

Таким чином було здійснено дуже потрібну й копітку роботу щодо збирання оригіналів та відбору копій.

За словами О. Кривоноса, відбулася «революція» у поглядах педагогів на манеру викладання, поглиблене вивчення пропорцій та анатомії людини, підвищувався авторитет рисувальників. Викладачі прагнули побудувати свою методику на поєднанні базових історичних знань з практикою рисування, а не тільки теоретичного пояснення матеріалу. Були розроблені вимоги щодо вдосконалення термінології при вивченні пластичної анатомії.

У 1977 році кафедру рисунка очолює професор О. Кривонос. Він продовжує роботу, започатковану професором Л. Чичканом із створення

ілюстративного методичного фонду з рисунка. Методичні фонди з рисунка впорядковувалися та поповнювалися новими зразками, було започатковано влаштування навчальних виставок кращих студентських робіт і творчих робіт викладачів кафедри.

О. Кривонос звертається до системи викладання в Ленінградському вищому художньо-промисловому училищі імені В. І. Мухіної (Училище технічного рисування, нині Санкт-Петербурзька державна художньо-промислова академія імені А. Л. Штігліца) та в Московському вищому художньо-промисловому училищі (нині Московська державна художньо-промислова академія імені С. Г. Строганова). Дійсно, у прикладному мистецтві, маючи справу з такими матеріалами, як скло, бетон, текстиль, де контур має неабияке значення, без чіткого рисунка неможливо, і він стає домінуючим в роботі. Зауважимо, що у зазначених навчальних закладах вивченню рисунка і його студіюванню відводилося основне місце. Семестрові роботи, виконані на «відмінно» виставлялися на загальний огляд на виставках як безпосереднє практичне завдання. Тому оцінки не завищували, і відмінна оцінка ставилася лише тим студентам, які дійсно заслугоували її своєю старанністю й працею. Це дуже дисциплінувало студентів, та й самих педагогів.

Для вдосконалення навчального процесу, розширення рамок методики викладання рисунка О. Кривонос активно впроваджував метод аналітично-конструктивного зображення, провідним принципом якого було вивчення пропорцій людського тіла – голови, торса, руки, носа, ока, фаланг пальця. Нерозуміння цих пропорцій призводить до великих помилок в рисункові. О. Кривонос намагався змінити мислення студента та його ставлення до рисунка: не зрисовувати натуру як «те, що бачиш», а свідомо аналізувати її, спираючись на розуміння анатомічного складу натури, особливостей її конструкції, пропорційних співвідношень. Таким чином впроваджувалося систематичне та поглиблене вивчення пластичної анатомії. Це було новим словом в удосконаленні навчально-методичних розробок викладання на базі методу аналітично-конструктивного зображення.

«Головне – розуміння методики аналітично-конструктивного зображення, яке базується на понятті пропорцій і особливостей конструкції людини: астенік, гіперстенік і нормастенік (за норму обирають зображення Аполлона). Знання пропорцій, я вважаю, це перше, а потім анатомія», – зазначає О. Кривонос [2].

Спираючись на принципи аналітично-конструктивного методу зображення, виникає усвідомлене малювання. Система пропорційного членування фігури на частини дозволяє за частиною визначити ціле і за однією частиною тіла визначити розміри іншої.

Доволі часто у студентських рисунках спостерігається порушення принципу пропорцій, вихованці не знають правильних пропорцій, а отже, не можуть правильно виконати поставлене завдання. Відбувається процес зрисовування. Талановитий студент зробить гарне зрисовування, інший зробить

погане, але ні перший, ні другий нічому не навчилися, бо порушені масштабність, пропорції, відсутнє аналітичне й конструктивне мислення. На старших курсах завдання ускладнюється – з'являється поняття ракурсу і впоратися з цим завданням, не знаючи основ, дуже важко або й просто неможливо.

О. Кривонос викладав на старших курсах, у студентів майстерень Т. Яблонської, В. Шаталіна, В. Чебаника та Г. Галинської. Йому було цікаво працювати в різних майстернях: станкового та монументального живопису, книжкової графіки.

«Яблонська Тетяна Нилівна ніколи «не тиснула» і не спрощувала завдання, а деякі намагалася пристосувати і спростити. Живописці намагаються зійти на колір, тобто малюють тло, використовують живописну манеру. Що ж стосується такої дисципліни, як рисунок, то до вивчення предмета необхідно підходити дуже вдумливо і серйозно, не знижувати планку знань, тобто не обмежуватися знаннями», – зазначав О. Кривонос [2]. Олександр Артемович наголошував: у професійній підготовці студента має бути присутній симбіоз трьох складових творчої роботи: це, насамперед, знання, вміння і творчий підхід. Академічна школа може все це дати. Якщо студент знає, але не вміє свої знання застосувати на практиці – то ніякої творчості не може бути. І якщо хоча б один з цих постулатів випадає, то все робиться примітивно. Академія готує фахівців, і якщо студент володіє основами своєї професії, то він буде бачити це і в природі, а якщо він бачить і знає, він зуміє намалювати. Основи методики аналітико-конструктивного зображення дають процес усвідомленого малювання. Неможливо малювати все однаковою лінією й під лінійку – це вже креслення, а не рисунок. Завдання професійного рисунка зовсім інші. Рисунок повинен бути виразним, характерним, у ньому може бути недомовленість. Знання та вміння дають досконалу свободу в творчості.

Висновки. На сучасному етапі розвитку методики викладання рисунка О. Кривонос вважає проблемою відсутність постійно діючої методичної виставки рисунка, де були б представлені в якісному і кількісному обсязі роботи, що їх має виконувати студент упродовж свого навчання, як обов'язкові, так і на вільну тематику. «За кордоном навчаються на оригіналах або факсимільних зображеннях, в Академії ми вивішуємо роботи з помилками як зразки. Потрібно виправляти помилки не просто олівцем, а червоним...», – зазначає педагог [2]. Досвідчений майстер наголошує також на необхідності вдосконалення систематизації методичного виставкового фонду як фундаменту навчального процесу НАОМА в подальшому.

Перспективи використання результатів дослідження. Наведені у статті відомості і висновки можуть бути використанні при створенні монографічного видання про О. Кривоноса, а також під час вивчення та дослідження творчого доробку митців другої половини ХХ – початку ХХІ ст., значення їхніх творчих та методичних досягнень для розвитку художньої освіти загалом та формування світогляду і професійного рівня студентства зокрема.

1. Інтерв'ю з директором Української фундації «Центр сучасного мистецтва» у Києві Катериною Ботановою від 12.05.2010 р.

2. Інтерв'ю з О. А. Кривоносом від 15 грудня 2016 р.

3. Кривонос Олександр Артемович // Художники України: енциклопед. довід. / Вип. 1 / АМУ, ІПСМ; авт.-упоряд. М. Г. Лабінський. – Київ: Інтертехнологія, 2006. – С. 312.

Пристиленко Н. Художник і педагог: до 100-річчя з дня народження О. А. Кокеля // Образотворче мистецтво. – 1980. – № 6. – С. 30.

4. Українська академія мистецтва / М-во культури України, НОМА. – Київ: НАОМА, 2012. – Спец. вип. : Професори НАОМА (1917–2012) – С. 162.

Научно-методическая работа профессора Александра Кривоноса в контексте развития кафедры рисунка 1970–1980 гг.

Андрей Никитин

Аннотация. В статье освещается методико-научная работа профессора кафедры рисунка НАИИА О. А. Кривоноса, проанализированы его педагогические методы и вклад в развитие украинского искусства второй половины ХХ – начала ХХІ ст.

Ключевые слова: кафедра рисунка, педагогика, рисунок, методика.

Methodological and scientific work of Professor O. Krivonos in the context of Drawing Department development 1970–1980

Andrei Nikitin

Annotation. In 1973, the Kyiv Art University (now NAFAA) led by Alexander M. Lopukhov. With the support of the rector and teachers, famous masters of their craft T. Yablonska, V. Shatalina, Y. Aseeva, S. Poderev'yansky, O. Kryvonos, Y. Bondarenko, A. Chebykin, was decided to create a drawing room.

With the help of the students K. Yeleva – O. Lopukhovo, I. Tihomy, B. Pianidi was collected collections of K. Yeleva, then F. Krichevsky and others, as well as scientific statements and statements D. Kardovskoho, F. Chistyakov, statements and notes about the art of Degas, Renoir, Goethe and others.

Also highlights a number university's premises for drawing class, premises for drawing funds and the department of drawing and anatomy.

Thereby to this was done a very necessary and painstaking work of collecting originals, copies selection, timely collection of scientific observations and practical achievements and memories of artists of the time. According to O. Kryvonos, there was a «revolution» in the views of teachers on teaching

style, raising interest and authority draftsman, deep study of human anatomy and proportions, that teachers have sought to build their technique at the confluence of basic historical knowledge and practice drawing, not just theoretical explanation. Requirements have been developed to improve and hone terminology study plastic anatomy.

In 1977, the leadership of the Drawing Department assumes O. Kryvonos. The work, which was initiated by Professor L. Chichkan to create illustrations methodical fund of the drawing, which was also systematically continued by Professor O. Kryvonos. Methodical funds from the picture were ordered and replenished with new samples. The sample cabinet was created according to the drawing and a rational way of organizing educational exhibitions was disseminated of the best student works and creative works of the teachers of the department.

To improve the educational process, expansion of the teaching methods of drawing O. Kryvonos actively contributed to the spread a method of analytical and constructive image. The guiding principle of which was to study proportional measures of the human body – hands, nose, eyes, head, phalanxes of hands, torso. Misunderstanding of these proportions leads to big mistakes in the drawing. O. Kryvonos tried to change the thinking of students and its relationship to the drawing: not copying nature «what you see» and consciously analyze it based on the understanding of the anatomical structure of nature, its design features proportional relationship. Thus implemented systematic and in-depth study plastic anatomy. It was a new word improvement of teaching development of common training plans, the method for analytical and constructive image.

At the present stage of development of teaching methods of drawing O. Kryvonos considers absents of a permanent exhibition methodological drawing as a huge problem. An exhibition on which theme would have been presented in qualitative and quantitative amount of work that the student must perform during their training required and on the free theme. Also experienced master emphasizes the need to restore the principles of proper methodological Exhibition Fund as the overall direction of the entire Academy.

Keywords: Department of drawing, education, drawing, method.

УДК 378.147.091.31-042.65:741

Олександр Михайлицький

старший викладач кафедри рисунка НАОМА

Самостійна робота як невід’ємна складова у формуванні професійних компетенцій бакалаврів образотворчого мистецтва

Анотація. У статті розкрито специфіку самостійної роботи студентів у процесі вивчення дисципліни «Рисунок» на факультеті образотворчого мистецтва та реставрації НАОМА, зорієнтовану на формування професійних компетенцій бакалаврів образотворчого мистецтва.

Ключові слова: самостійна робота студентів, академічний рисунок, професійні компетенції, творче мислення, бакалавр.

Постановка проблеми. На сьогодні українська культурно-мистецька освіта є однією з небагатьох галузей, вільно конвертованих в європейському та світовому освітньому і професійному просторах. У світі сучасної європейської освіти здатність студента до самоосвіти є одним з головних напрямків роботи викладача вищого навчального закладу. Основне завдання національної вищої художньої освіти полягає у формуванні творчої особистості митця, здатного до саморозвитку, самоосвіти, творчої діяльності.

Професійна діяльність викладача вищого художнього навчального закладу насамперед спрямована на формування відповідного творчо-виконавського рівня студента, необхідного для майбутньої діяльності. Отже, об’єктивною умовою досягнення цього є підготовка студентів-бакалаврів до самостійної роботи як творчого процесу, що передбачає не тільки засвоєння, а й переосмислення отриманих знань, а також вдосконалення набутих професійних компетенцій.

Актуальність дослідження. Особливо актуальним сьогодні у вищих навчальних мистецьких закладах є питання організації самостійної роботи студента, майбутнього бакалавра образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації, де часова регламентація самостійної роботи нерідко залежить не лише від нових навчальних планів та освітніх програм, а й від особистих здібностей та формування виконавської техніки студентів. За таких умов пошук найоптимальніших шляхів формування професійних компетенцій самостійної роботи студентів на разі вимагає невідкладного вирішення.